

เรื่องเล่าในแบบเรียนวรรณคดี: กลวิธีการเล่าเรื่องและการสร้างความเป็นหญิง ในโลกสังคมนิยมลาว ค.ศ. 1975-1993*

Received: 14 September 2021

Revised: 26 May 2023

Accepted: 26 May 2023

ณภัทรสรา ดาวชาวะ**

ทวีศักดิ์ เผือกสม***

อาทิตย์ พงษ์พานิช****

บทความนี้วิเคราะห์เรื่องเล่าในแบบเรียนวรรณคดี เพื่อศึกษาวิธีการเล่าเรื่องและการประกอบสร้างความเป็นหญิงในแบบเรียนวรรณคดีลาวภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1975-1993 ซึ่งเป็นยุคแรกของการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาและโครงสร้างการศึกษา ระบบการศึกษามีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศและเป็นเครื่องมือสื่อสารสู่เยาวชนรุ่นใหม่ นอกจากต้องการสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบการปกครองใหม่แล้ว ยังเป็นเครื่องมือประกอบสร้างพลเมือง ปลุกฝังค่านิยมให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางการเมืองในบริบทการปกครองและสังคมใหม่ จากการศึกษาพบว่าแบบเรียนวรรณคดีเสนอเรื่องเล่าที่มีโครงเรื่องและตัวละครเกี่ยวข้องกับผู้หญิงจำนวน 14 เรื่อง จากแบบเรียนวรรณคดีระดับมัธยมศึกษาจำนวน 4 เล่ม เมื่อศึกษาองค์ประกอบของเรื่องเล่าพบว่าเรื่องเล่าในแบบเรียนวรรณคดีลาวผลิตภาพลักษณะผู้หญิงที่มีลักษณะผู้หญิงเก่ง เสียสละ ยึดมั่นอุดมการณ์ เรียนรู้โลกสังคมนิยมและอุดมการณ์รัฐ ขณะเดียวกันก็มีการบจาริตความเป็นแม่และเมียที่ดีครอบอยู่ แบบเรียนชุดนี้จึงเน้นย้ำเรื่องบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงต่อครอบครัวและสังคม ความเสียสละ ให้คุณค่ากับผู้หญิงทำงานเก่ง สนับสนุนแนวคิดระบบสังคมใหม่และแนวคิดสร้างคนใหม่ให้สังคม

บทความวิจัย

บทคัดย่อ

คำสำคัญ

เรื่องเล่า;
ความเป็นผู้หญิง;
แบบเรียนวรรณคดี

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประกอบสร้างความเป็นแม่ในแบบเรียนวรรณคดีลาว ค.ศ. 1975-2016” โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์ เผือกสม และอาจารย์ ดร.อาทิตย์ พงษ์พานิช เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

** นิสิตระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร ติดต่อได้ที่: Naphatsara.dw@gmail.com

*** รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ติดต่อได้ที่ davisakd.puaksom@gmail.com

**** อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ติดต่อได้ที่: Aixy1982@googlegmail.com

Narratives in Literature Textbooks: Storytelling Strategies and Female Identity Construction in Socialist Laos, 1975-1993 *

Received: 14 September 2021

Revised: 26 May 2023

Accepted: 26 May 2023

Naphatsara Daosawa **

Davisakd Puaksom ***

Atit Pongpanit ****

This article analyzed narratives in literature textbooks in order to understand strategies of storytelling and the construction of female identity in Lao Literature textbooks. The article examined the post-revolutionary literature between 1975- 1993, which marks the era of changes in the educational system and structure. The education system is instrumental to the development of the country and serves as a communication tool between the Lao government and the emerging generations. Apart from fostering the perceptions and understanding about the new regime, the system contributes to the preparation of citizens for, as well as creates social values in accordance with, the political ideology of the new governance and society. The study revealed that, from 4 volumes of the literature textbooks at the secondary school level, 14 stories with a storyline and characters related to women were presented. It was found through studying composition of the narratives that the Lao literature textbooks depict female characters as a smart, selfless, and devoted follower of the socialist and state ideology. At the same time, the traditional ideal woman still retains the image of a good mother and a dutiful wife. Thus, these textbooks emphasized the roles of women in family and society, especially their selfless contribution, and praised hard working women from the perspective of new social system and new socialist generation.

Research Article

Abstract

Keywords

narrative;
femininity;
literature textbooks

* This article is part of the dissertation titled "The Constructions of Lao Women in Lao Literature Textbooks from 1975-2016". Associate Professor Davisakd Puaksom, Ph.D. and Lecturer Atit Pongpanit, Ph.D. are dissertation advisors.

** Doctoral Student, Southeast Asian Studies Program, Naresuan University, e-mail: Naphatsara.dw@gmail.com.

*** Associate Professor, Department of History, Faculty of Social Sciences, Naresuan University, e- mail: davisakd.puaksom@gmail.com

**** Lecturer, Department of Eastern Language, Faculty of Humanities, Naresuan University, e- mail: Aixy1982@googlemail.com

1. บทนำ

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองและสถาปนาเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รัฐบาลเห็นความสำคัญของการจัดการระบบการศึกษา มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการ กีฬา และวัฒนธรรมกำกับดูแลนโยบายการศึกษา ผลิตสื่อและผลิตแบบเรียนรายวิชาต่างๆ สำหรับประกอบการเรียนการสอน โดยมีสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ในเอกสารรายงานของสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา เรื่อง “30 ปี แห่งการสร้างสรรค์ (ก่อตั้ง) และเติบโตใหญ่ (เติบโต) ขยายตัวของสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา” ได้สรุปผลการดำเนินงานของสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ ค.ศ. 1975 ถึงปัจจุบัน (ค.ศ. 2017) กล่าวถึงภาพรวมของความสำเร็จและพัฒนาระบบการจัดการศึกษา ทั้งด้านอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน และแบบเรียนในระดับศึกษาก่อนวัยเรียนและปฏิรูปหลักสูตรสามัญศึกษา ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านการศึกษา วิสัยทัศน์และแนวทางปรับปรุงเพื่อพัฒนาระบบการศึกษาให้ทันสมัยและก้าวหน้าไปพร้อมกับการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจสังคมลาวและสังคมโลก สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษาจัดตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1960 ที่แขวงหัวพัน ภายใต้ชื่อแผนกศูนย์กลางแนวลาวยุคชาติ ต่อมา ค.ศ. 1971 จัดตั้งศูนย์กลางค้นคว้าการศึกษาแห่งชาติที่นครหลวงเวียงจันทน์ ภายหลังการสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ใน ค.ศ. 1975 กระทรวงศึกษาธิการได้รวมทั้งสองส่วนเป็นกรมค้นคว้าและเรียบเรียง ใน ค.ศ. 1986 เปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา

ระบบการศึกษาและโครงสร้างหลักสูตรใหม่ได้รับการปรับเปลี่ยนจากสองระบบที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ก่อน ค.ศ. 1975 ระบบการศึกษาแบ่งเป็นสองเขต ได้แก่ ระบบเขตปลดปล่อย (แขวงเชียงขวาง, หัวพัน) 10 ปี และระบบในเขตเวียงจันทน์ 13 ปี แต่หลัง ค.ศ. 1975 ได้เปลี่ยนเป็นระบบ 11 ปี ทั้งสองเขต คือ ระดับประถมศึกษา 5 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในระยะแรกมีปัญหาและอุปสรรคมาก โดยเฉพาะการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและการพิมพ์หนังสือแบบเรียนออกมาเป็นเล่ม แต่ก็ได้รับความร่วมมือและอนุเคราะห์การพิมพ์แบบเรียนและเอกสารต่างๆ จากสหภาพโซเวียต ความสำเร็จของการปรับปรุงหลักสูตรและโครงสร้างการศึกษารวมถึงการมีแบบเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ของสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษาดอบสนองความต้องการของหน่วยงานและเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆ ที่อยู่ในการกำกับของรัฐ เช่น องค์การจัดตั้งชาวหนุ่มประชาชนปฏิวัติลาว สหพันธ์กรรมบาลลาว และสหพันธ์แม่หญิงลาว (สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา, 2017, น. 1)

กล่าวได้ว่าแบบเรียนในระยะเริ่มแรกภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีอุปสรรคและปัญหาที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ทั้งในส่วนของงบประมาณและการจัดการเรียนการสอน เช่น แบบเรียนไม่ครบทุกรายวิชาหรือไม่ครบทุกระดับชั้น บางรายวิชาไม่มีแบบเรียนสำหรับผู้เรียน มีเพียงคู่มือครู ครูจึงใช้วิธีคัดลอกเนื้อหาจากโรงเรียนสร้างครู (สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา, 2017, น. 32) อย่างไรก็ตามหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลเรื่องการศึกษาได้นำช่องทางการสื่อสารเพื่อกระจายความรู้สู่ชนบทที่ห่างไกลและแก้ปัญหาการเรียนการสอนที่มีแบบเรียนไม่พอ เช่น รายการวิทยุเพื่อการศึกษา เริ่มก่อตั้ง ค.ศ. 1962 (สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา, 2017, น. 22) ค.ศ. 1976 ได้จัดตั้งแผนกโฆษณาศึกษาและผลิตรายการวิทยุเพื่อการศึกษาออกอากาศในสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งชาติ 2 รายการ คือ “รายการเมืองลาวในระบอบใหม่ภาคการศึกษา” สารสำคัญคือการเผยแพร่นโยบายใหม่ทางการศึกษาของพรรคและรัฐ แผนพัฒนาการศึกษา วิธีการสอน และผลสำเร็จของการพัฒนาการศึกษา และ “รายการเมืองลาวในระบอบใหม่ภาคเยาวชน” ซึ่งกลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาถึง

มัธยมศึกษา (สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา, 2017, น. 23) นอกจากนี้ใน ค.ศ. 1980 ได้ออกหนังสือพิมพ์ชื่อ “ศึกษาใหม่” ที่จัดตั้งขึ้นตามมติกระทรวงศึกษาธิการและกีฬา เป็นหนังสือพิมพ์รายเดือน มีจุดประสงค์เดียวกันกับรายการวิทยุ ใน ค.ศ. 1987 มีรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาชื่อรายการ “โทรภาพศึกษาใหม่” โดยเนื้อหาและวัตถุประสงค์เดียวกันกับรายการวิทยุและหนังสือพิมพ์ (สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา, 2017, น. 24-25) คือการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและโครงสร้างระบบการศึกษา รวมถึงการผลิตตำรา การถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อมวลชน แสดงให้เห็นว่ารัฐให้ความสำคัญกับระบบการศึกษาอย่างมาก

แบบเรียนวิชาวรรณคดีเป็นรายวิชาหนึ่งที่ได้รับการบรรจุอยู่ในระบบการศึกษาและโครงสร้างหลักสูตรใหม่ และถูกใช้เพื่อเผยแพร่ความคิดทางการเมือง พัฒนาเยาวชนและพลเมืองให้เป็นไปตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของรัฐ ดังแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เสนอไว้ในบทแรกของแบบเรียนหัวข้อเรื่อง “เสนอโครงการสอนวรรณคดีชั้นมัธยม” ในแบบเรียนวรรณกรรมมัธยม 1 ที่เสนอแนวทางการสอนไว้ว่า

วิชาวรรณคดีชั้นมัธยมได้ขยายกว้างพอสมควร ในนั้นมีบทกวีกลอนและบทประพันธ์สั้นของลาวในสมัยใหม่มาสอน ได้นำเอาบทวรรณกรรมในสมัยก่อนของลาวและของต่างประเทศจำนวนหนึ่ง เช่น นิยายพื้นเมืองและเรื่องโบราณมาเล่าเรียน ให้นักเรียนรู้วรรณคดีของชาติสนุก ๆ จำนวนหนึ่ง... ผ่านการเรียนการสอนวรรณคดีแล้ว จะทำให้นักเรียนเริ่มมีแนวคิดรักบ้านเกิด เมืองนอน รักธรรมชาติอันสวยงามของท้องถิ่น แล้วกลายเป็นความรักชาติ ในการเรียนการสอนวรรณคดีนี้มุ่งหวังให้นักเรียนรักวรรณคดีของชาติ รักแพงหมู่กู (เพื่อน) เคารพท่านผู้นำ รักอุดมการณ์ปฏิวัติ มีน้ำใจตื่นตัวปฏิวัติ มีสติต่อระเบียบวินัย มีทัศนะด้านชนชั้นการออกแรงงานและอื่นๆ

(กระทรวงศึกษา กีฬา และกรรมการ, 1978ก, น. 6)

จากข้อความข้างต้นเสนอให้เห็นว่าแบบเรียนวรรณคดีไม่ได้มีหน้าที่เพียงสื่อสารเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักซาบซึ้งในวรรณคดีของชาติเท่านั้น แต่มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีลักษณะพึงประสงค์ตามความต้องการของรัฐ โดยเฉพาะประเด็นรักอุดมการณ์ปฏิวัติ ตระหนักรู้เกี่ยวกับการปฏิวัติ และทัศนะเกี่ยวกับการทำงาน กล่าวได้ว่าแบบเรียนรายวิชาวรรณคดีเป็นเครื่องมือหนึ่งในการประกอบสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สอดคล้องกับอุดมการณ์ปฏิวัติและเชื่อมโยงกับเรื่องเล่าในอดีต โดยการประกอบสร้างผ่านเรื่องเล่าที่ประกอบด้วยตัวละคร ชุดเหตุการณ์ วิธีการแก้ปัญหาและผลที่ได้รับจากพฤติกรรมต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าความมุ่งหวังของการเรียนวรรณกรรมที่ไม่ต้องการผลลัพธ์เพียงการซาบซึ้งในวรรณกรรมเท่านั้น แต่ต้องการให้การเรียนวรรณกรรม ทำให้เยาวชนมีความรักบ้านเกิดเมืองนอน รักธรรมชาติ ท้องถิ่น วรรณกรรมจึงมีผลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมด้วย นอกจากนี้ในแบบเรียนเล่มเดียวกันยังนำจดหมายของท่านผู้นำ สมเด็จประธานสุพานูงที่ฝากถึงบรรดานักเรียนในโอกาสเปิดการศึกษา ค.ศ. 1964-1965 ท่านกล่าวถึงความสำคัญของการเรียนที่มีความสนุกสนาน ลูกหลานที่ได้รับการศึกษาเป็นผู้กำหนดอนาคตของชาติ เปรียบเทียบให้เห็นถึงระบอบการศึกษาเดิมที่อยู่ภายใต้การปกครองของสหรัฐอเมริกาที่ถูกกดขี่ข่มเหงว่า การเรียนในระบบเป็นไปเพื่อหวังจะเป็นเจ้าคนนายคน ซึ่งความเป็นจริงแล้วเป็นไปเพื่อรับใช้พวกกลุ่มจักรวรรดินิยม แต่ปัจจุบันการเรียนมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือรับใช้ประเทศ เป็นนักรบที่ดี เป็นแรงงานที่เก่ง (กระทรวงศึกษา กีฬา และกรรมการ, 1978ก, น. 6) และเสนอว่าการศึกษาใหม่จะต้องเป็นไปเพื่อรับใช้ประเทศชาติ ต่อต้านสหรัฐอเมริกา ดังความตอนหนึ่งในแบบเรียนวรรณกรรมมัธยม 1 ว่า

แต่จะไปพวกหลานต้องเข้าร่วมในการแข่งขันรักชาติ ด้านจักรพรรดิอเมริกาตามเหงื่อแรงของตน พวกหลานต้องแข่งขันกันร่ำเรียน ออกแรงฝึกฝนร่างกายและเข้าร่วมทำงาน สร้างสรรค์คนใหม่ พวกหลานต้องปฏิบัติตามคำขวัญที่ว่า: เคารพครู รักแพงเพื่อน เชื่อฟังพ่อแม่ ประเทศชาติได้ฝากความหวังไว้กับลูกหลานหลายที่สุด เพราะพวกหลานจะได้เป็นผู้ก่อกำเนิดบ้านเมืองสืบต่อไป

(กระทรวงศึกษา กีฬา และกรรมการ, 1978ก, น. 6)

แบบเรียนวรรณคดีมีบทบาทในการสร้างคุณลักษณะเยาวชนตามความต้องการและความคาดหวังของรัฐภายใต้ระบอบใหม่ มีเป้าหมายสำคัญให้ผู้เรียนรู้จักหน้าที่พลเมือง รู้จักทำงาน รักเพื่อน เคารพครู เชื่อฟังพ่อแม่ และเป็นความหวังของชาติ

บทความนี้มุ่งนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบเรียนวรรณคดีที่ประกอบสร้างความเป็นหญิง เพื่อสนองตอบนโยบายรัฐในการ “สร้างคนใหม่” ว่ามีลักษณะอย่างไร ผ่านเรื่องเล่าในแบบเรียนวรรณคดีในยุคแรกที่ใช้ในระบบการเรียนการสอนระหว่าง ค.ศ. 1975-1993 โดยนำแนวคิดศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (Narratology) มาใช้วิเคราะห์เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวเสนอว่าเรื่องเล่ามีความสำคัญและมีนัยของการประกอบสร้างตัวตน การสร้างความหมายผ่านการเล่าเรื่อง ตัวละคร ฉาก และองค์ประกอบอื่นๆ ของเรื่องเล่า การเลือกตัวบทที่นำมาเล่า การเล่าเรื่องแสดงให้เห็นถึงการเน้นหรือให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าอย่างไร และผู้หญิงในเรื่องเล่าที่ปรากฏในแบบเรียนวรรณคดีมีภาพลักษณ์อย่างไรในการที่จะเป็น “คนใหม่” ตามแนวทางอันพึงประสงค์ของรัฐ

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาทวิวิธีการเล่าเรื่องและการประกอบสร้างความเป็นหญิงผ่านเรื่องเล่าในแบบเรียนวรรณคดีระดับมัธยมศึกษา ค.ศ. 1975-1993

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาตัวบทที่มีตัวละครหญิงเป็นตัวละครหลักหรือตัวละครเสริมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่า เพื่อศึกษาทวิวิธีการเล่าเรื่องและการประกอบสร้างความเป็นหญิงในแบบเรียนวรรณคดีระดับมัธยมศึกษาที่ใช้ในระบบการศึกษาของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระหว่าง ค.ศ. 1975-1993 จำนวน 4 เล่ม ได้แก่ 1) แบบเรียนวรรณกรรมมัธยม 1 สามัญศึกษา 2) แบบเรียนวรรณกรรมมัธยม 2 สามัญศึกษา 3) แบบเรียนวรรณกรรมมัธยม 3 สามัญศึกษา และ 4) แบบเรียนวรรณคดี ชั้นอุดม 1

4. แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (Narratology) ที่สนใจศึกษาโครงสร้างของเรื่องเล่า องค์ประกอบของเรื่องเล่า ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร จาก มุมมองการเล่าเรื่อง ปัจจุบันแนวคิดเรื่องเล่าขยายขอบเขตความสนใจและการวิเคราะห์ไปสู่การประกอบสร้างความหมาย (Construction of Meaning) โดยสนใจว่าเรื่องเล่านั้นมีวิธีการเล่าอย่างไร ให้ความสำคัญและความหมายอย่างไร โมนาิกา เฟอ์เดอนิก (Fludernik, 2009) และซีมัวร์แชทแมน (Chatman, 1980, p. 19) กล่าวว่าเรื่องเล่ามีองค์ประกอบสองส่วน คือ เรื่องราวและกลวิธี เรื่องราว (story) คือชุดเหตุการณ์ที่เกิดจากการกระทำ ตัวละคร จาก ส่วนกลวิธี (discourse) คือวิธีการถ่ายทอดหรือนำเสนอเรื่องราวนั้น เรื่องเล่ามีองค์ประกอบ มีโครงสร้าง และที่สำคัญมีเป้าหมายในการเล่าหรือสื่อความหมาย การร้อยเรียงเหตุการณ์รวมถึงการกระทำและการแสดงออกของตัวละครจึงประกอบเป็นเรื่องราวขึ้น

ผู้วิจัยประยุกต์แนวคิดนี้ปรับใช้กับการศึกษาเรื่องเล่าในแบบเรียนวรรณคดีลาว ซึ่งการเล่าเรื่องมีลักษณะและข้อจำกัดเฉพาะ กล่าวคือเรื่องเล่าที่ถูกนำเสนอในแบบเรียนเป็นเรื่องที่ได้รับการคัดสรร ตัดตอน ย่อความย่อเรื่อง เฉพาะบางส่วนบางช่วงหรือบางตอนมาใช้ประกอบการเรียนการสอน บางเรื่องเป็นการเล่าเรื่องอย่างย่อที่ประกอบด้วยตัวละครและชุดเหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อตัวละคร ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะส่วนเรื่องราวที่เล่าในแบบเรียนเท่านั้น เพื่อศึกษาการประกอบสร้างความเป็นหญิงในแบบเรียน ผู้วิจัยมุ่งพิจารณาการเล่าเรื่องผ่านองค์ประกอบต่างๆ และการสร้างบุคลิกลักษณะของตัวละครหญิงเป็นสำคัญ ทั้งพฤติกรรม ความคิด และความสัมพันธ์กับตัวละครอื่นๆ เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงความมุ่งหมายสำคัญของการเล่าเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิงและการสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงผ่านเรื่องเล่า

ผู้วิจัยได้ศึกษาและทบทวนสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาแบบเรียนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่เคยมีมาก่อน พบว่าเน้นศึกษาแบบเรียนรายวิชาทางประวัติศาสตร์และสังคมศึกษา และศึกษาประเด็นความสัมพันธ์ทางสังคม มุมมอง แนวทางการศึกษาเน้นในเชิงเปรียบเทียบ เช่น แบบเรียนลาวและแบบเรียนไทย ประเด็นวิธีคิดทางประวัติศาสตร์ระหว่างเพื่อนบ้าน หรือมุมมองการสร้างความเป็นชาติในแบบเรียนสังคมศึกษา ดังปรากฏในงานวิจัยของจากรุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ (2544, น. 163-269) เรื่องการกล่อมเกลாதองสังคมจากแบบเรียนระดับประถมศึกษาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พ.ศ. 2518-2538 เสนอให้เห็นความสัมพันธ์ของการสร้างนโยบายการศึกษาเพื่อสนองและสอดคล้องกับอุดมการณ์ชาติ โดยอุดมการณ์รัฐที่สำคัญภายหลังการเปลี่ยนการปกครองเป็นสาธารณรัฐ คือแนวคิดและอุดมการณ์ใหม่ 3 ประการ ได้แก่ ความรักชาติอันสูงส่ง ความสามัคคี และความขยันหมั่นเพียร (จากรุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ, 2544, น. 174) โดยแบบเรียนที่ใช้ศึกษาคือแบบเรียนระดับประถมศึกษา 1-5 โดยมีประเด็นการกล่อมเกลาร่องที่ตนคติคุณสมบัตินักเรียนวัฒนธรรม การงานและเศรษฐกิจ เน้นย้ำไปที่ความรักชาติ ประเทศ ผู้นำ พรรคและรัฐ ทั้งเรื่องความสามัคคี ความกตัญญู กล่าวได้ว่างานศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นบทบาทหน้าที่ของแบบเรียนที่ทำหน้าที่กล่อมเกลายาวชนของชาติให้มีคุณสมบัติเป็นไปตามความประสงค์ของพรรคและรัฐตามที่วางแนวทางไว้ในนโยบายการศึกษา งานศึกษาอีกชิ้นหนึ่งที่ใช้แบบเรียนเป็นหน่วยการวิเคราะห์คืองานของวิบูล สันธุมลย์ (2554) เรื่องการรับรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาว: ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยและลาว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (ค.ศ. 1975-2009) ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผ่านเนื้อหาในแบบเรียนประวัติศาสตร์ พบว่าสาระสำคัญในแบบเรียนมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น ประเด็นเรื่องเจ้าอนุวงศ์ ในงานศึกษาของ

นรินทร์ พุดลา (2551, น. 6) เรื่อง *ตัวตนทางวัฒนธรรมในแบบเรียนลาว* กล่าวถึงแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทย-ลาวที่ทำให้คนเป็นศัตรูกันมากกว่าเป็นมิตรที่ดีต่อกัน

กล่าวได้ว่าการศึกษแบบเรียนที่กล่าวถึงข้างต้นแสดงให้เห็นสอดคล้องกันว่าเนื้อหาสาระสำคัญที่บรรจุในแบบเรียนที่ได้รับการเลือกสรรและกลั่นกรองจากกระทรวงศึกษาธิการนั้นประกอบด้วยความคิด อุดมคติ โดยเฉพาะอุดมการณ์ชาตินิยม แบบเรียนเสนอคุณลักษณะพลเมืองที่พึงประสงค์ของรัฐ รวมถึงเรื่องราวที่ควรเล่าขานและเป็นที่จดจำเพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองไปสู่อุดมการณ์ของรัฐใหม่ ดังนั้นการศึกษาสาระสำคัญในแบบเรียนจึงสะท้อนให้เห็นความคิดของพรรคและรัฐในการสร้างคุณสมบัติและคุณลักษณะสำคัญของพลเมือง ผู้เขียนสันนิษฐานว่าแบบเรียนในรายวิชาอื่นๆ ก็อาจมีแนวคิดเหล่านี้แฝงรวมอยู่ด้วย รวมถึงแบบเรียนรายวิชาวรรณคดีด้วย ดังตัวอย่างบทความของอุมารินทร์ ตุลารักษ์ เรื่อง *ภาพแทนผู้หญิงในวรรณกรรมในแบบเรียนลาว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง "คนงาม"* บทความดังกล่าวเสนอภาพแทนผู้หญิงยุคสมัยใหม่ที่มีลักษณะคนใหม่คือการทำประโยชน์เพื่อสังคมตามอุดมคติของรัฐและมีภาพแทนผู้หญิงที่ชัดเจนไม่ยอมทำตามนโยบายของรัฐ (อุมารินทร์ ตุลารักษ์, 2553, น. 22)

กล่าวโดยสรุปการศึกษาแบบเรียนที่ผ่านมาใช้ตัวบทแบบเรียนรายวิชาทางประวัติศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา วิชาพลเมือง ซึ่งเป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมและหน้าที่พลเมืองโดยตรง รวมถึงรายวิชาที่ใช้ในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา ยังไม่มีการศึกษาแบบเรียนวรรณคดีมาก่อน ส่วนการศึกษาภาพลักษณ์ผู้หญิงในสังคมลาว มีการศึกษาผ่านวรรณคดีและสื่อสารมวลชนอื่นๆ มีการวิจัยตัวบทวรรณคดีเฉพาะเรื่องหรือเฉพาะยุคสมัย ในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทและปริญญาเอกมีงานวิจัยที่ศึกษาภาพลักษณ์ผู้หญิงลาวที่เชื่อมภาพลักษณ์และบริบททางสังคม รวมถึงนโยบายรัฐในแต่ละยุค เช่น วิทยานิพนธ์ของอุมารินทร์ ตุลารักษ์ (2550) เรื่อง *แม่หญิงในวรรณกรรมลาวร่วมสมัย หลังการปฏิวัติชาติประชาธิปไตย ค.ศ. 1975* โดยศึกษาตัวบทวรรณคดีตั้งแต่หลัง ค.ศ. 1975 จนถึงวรรณกรรมปัจจุบัน นับเป็นงานศึกษาที่มีคุณภาพต่อการศึกษาผู้หญิงในวรรณกรรมที่สำคัญเล่มหนึ่ง ดวงเดือน บุญยาว (2547) นักวิชาการลาวได้กล่าวถึงบทบาทผู้หญิงในโลกวรรณคดีในหนังสือ *เรื่องตัวตนผู้หญิงลาวในวรรณกรรม* ดวงเดือนกล่าวถึงตัวละครหญิงที่ปรากฏในวรรณคดีสามเรื่อง คือนางจ๋อมจากเรื่อง *ท้าวสูงท้าวเจือง* นางมะทีในเรื่อง *เวสสันดร* และนางสมุนทาจากเรื่อง *สังข์ศิลป์ชัย* ซึ่งมีความเป็นหญิงปรากฏแตกต่างกัน ในมิติผู้หญิงกับความงาม บทความของวิสิฐ คิตคำส่วน (2561) ศึกษาเรื่อง *ภาพลักษณ์ความงามของผู้หญิงลาวในวรรณคดีลาว* นำเสนอเรื่องคติความงามของผู้หญิงลาวตามโฉลก ฮีตคอง และภาพลักษณ์ผู้หญิงลาวในนิยาย โดยพบว่าความงามของผู้หญิงมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความงามภายนอกคือรูปลักษณ์ที่สวยงามเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีคุณค่า เช่น ทอง ส่วนความงามตามโฉลกเกี่ยวข้องกับลักษณะนิสัยและความเป็นผู้ดี

5. ผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องเล่าในแบบเรียนวรรณคดีของลาวที่นำเสนอภาพลักษณ์ตัวละครหญิงพบว่ามีจำนวน 13 เรื่อง ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย 2 ประเด็น คือ ประเภทเรื่องเล่าและกลวิธีการเล่าเรื่องและการประกอบสร้างความ เป็นหญิง ดังนี้

5.1 ประเภทเรื่องเล่าและกลวิธีการเล่าเรื่อง

เรื่องเล่าในแบบเรียนวรรณคดีมีจำนวน 14 เรื่อง แบ่งเป็นบทร้อยกรอง นวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน และ กวีนิยาย (นวนิยายที่เล่าเรื่องด้วยบทร้อยกรองในแบบเรียนวรรณคดี ใช้เรียกวรรณคดีร้อยกรองสมัยอาณาจักร ล้านช้าง)

แบบเรียนวรรณกรรมมัธยม 1 สามัญศึกษา จำนวน 1 เรื่อง คือ เรื่องแม่หญิงสามแก้ว

แบบเรียนวรรณกรรมมัธยม 2 สามัญศึกษา จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ ปู่เยอ นางสาวและเม็ตข้าว แม่เฒ่า ยังกาย และนางสาวกรรมกรทอผ้า 12 ตุลาคม

แบบเรียนวรรณกรรมมัธยม 3 สามัญศึกษา จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ สินไซ นางแดงอ่อน แยมลูก ท้าวเสียวสรวาด และแม่หญิงลาวสมัยใหม่

แบบเรียนวรรณคดี ชั้นอุดม 1 จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ กำพร้าผีน้อย กำพร้าไก่อแก้ว ผู้สืบทอด และผ้าห่ม

เรื่องเล่าประเภทนวนิยายจะใช้วิธีการคัดบางตอนในนวนิยายสำหรับเป็นบทอ่านในแบบเรียน ส่วน กวีนิยายใช้วิธีการย่อเรื่อง เล่าสาระสำคัญ เหตุการณ์ และตัวละครสำคัญของเรื่อง โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับ ตัวละครค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่จะเสนอความสัมพันธ์ของตัวละครต่างๆ และพฤติกรรมการแสดงออกระหว่าง ตัวละครกับตัวละคร ทั้งความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาและความขัดแย้ง เช่น ในเรื่องนางแดงอ่อนมีตัวละครชายและหญิง จำนวนมากและมีความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือพึ่งพิง เช่น นางเทพลีลาเลี้ยงลูกชายของนางแดงอ่อนที่ถูกนำมาทิ้งใน ป่า ความสัมพันธ์เชิงขัดแย้ง เช่น นางแดงอ่อนกับนางอัยกา หญิงชราผู้มีความริษยาและมีอำนาจบาตรมีในวัง สามารถติดสินบนให้ตัวละครอื่นๆ ร่วมกันใส่ร้ายนางแดงอ่อนว่าคลอดลูกเป็นจระเข้และมีสัมพันธ์ลึกซึ้งกับเผ่าพันธุ์ เดียวกัน ส่วนเรื่องสั้นใช้การเล่าเรื่องโดยเปิดเรื่องให้เห็นลักษณะของตัวละคร ลักษณะนิสัยและการแสดงออก และ นิทานใช้วิธีการเล่าเรื่องย่อ ให้รายละเอียดความสัมพันธ์ของตัวละครต่างๆ และชุดเหตุการณ์ อธิบายลักษณะตัวละคร คร่าวๆ เช่น เป็นกำพร้า ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม และถูกไล่ออกจากหมู่บ้าน

ในส่วนกลวิธีการเล่าเรื่อง เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านโครงเรื่อง ลักษณะการเริ่มเรื่องหรือเปิดเรื่องของ เรื่องเล่าแต่ละประเภทก็เป็นไปตามขนบการเล่าทั่วไป เช่น นิทาน กวีนิยาย กล่าวเริ่มต้นว่า “ในปางก่อนที่เมือง...” หรืออีกตัวอย่าง “ในปางก่อนยังมีครอบครัวนางหม้ายแม่ลูก” เป็นต้น ส่วนเรื่องเล่าประเภทเรื่องสั้น นวนิยาย มี ลักษณะของการย่อเรื่องให้สั้น กระชับ เนื่องจากเนื้อเรื่องมีขนาดยาวจึงไม่ได้นำเรื่องเล่ามาบรรจุไว้ทั้งหมด โดย ส่วนใหญ่เน้นประสบการณ์ส่วนตัวและความรู้สึกของตัวละครหญิง การเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาถึงสถานที่ แล้ว อธิบายถึงตัวละครอื่นๆ ในเรื่อง และมีการเปิดเรื่องด้วยการอธิบายลักษณะตัวละคร มีการดำเนินเรื่องไปตามลำดับ เหตุการณ์ การจบเรื่องเป็นแบบสุขนานุกรมหรือความสำเร็จของตัวละคร หลังพบกับอุปสรรคและความขัดแย้ง ต่างๆ ตัวละครจะได้รับความสุขและความสำเร็จ เช่น การได้พบกับคนรักที่พลัดพราก ครอบครัวเข้าใจกัน ให้อภัย และกลับมาอยู่พร้อมหน้ากัน และการได้รับรางวัลจากความดีงามและคุณธรรมของตัวละคร

องค์ประกอบวรรณกรรมด้านแก่นเรื่อง พบว่ามีแก่นเรื่อง 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ทำดีได้ดี พบในนิทานและ กวีนิยาย ตัวละครมีคุณธรรมได้รับรางวัล ส่วนตัวละครร้ายไร้คุณธรรมอาจพบจุดจบเป็นความตายหรือถูกปลดและ ขับไล่ออกจากสังคม เช่น เรื่องสินไซ เรื่องนางแดงอ่อน 2) มนุษย์พัฒนาได้ พัฒนาทางความคิดและการกระทำ พบใน เรื่องสั้นและนวนิยาย เช่น เรื่องนางสาวและเม็ตข้าว และ 3) ความเสียสละ เช่น เรื่องผู้สืบทอด ปู่เยอ

ในด้านการสร้างตัวละคร พบการสร้าง ความขัดแย้งให้กับตัวละครหญิง โดยพบว่าตัวละครหญิงมีบทบาทในเรื่องเล่า 2 ลักษณะ ได้แก่ ตัวละครดีและตัวละครร้าย ตัวละครดีมีลักษณะเป็นนักต่อสู้ มีศีลธรรม เชื่อมมั่นในความดี และปฏิบัติตนในกรอบศีลธรรมของสังคม ส่วนตัวละครร้ายมีจิตใจอิจฉาริษยา ใส่ร้ายผู้อื่น นอกจากนี้ยังแบ่งลักษณะตัวละครหญิงที่สัมพันธ์กับโครงเรื่องเป็น 2 ลักษณะ คือ ตัวละครที่มีบทบาทหลักและตัวละครที่มีบทบาทสมทบ ความขัดแย้งในเรื่องมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ส่วนใหญ่พบในนิทาน เช่น ความขัดแย้งระหว่างผู้ยากจนกับชนชั้นปกครอง และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เช่น เรื่องปู่เยอ

องค์ประกอบด้านฉาก พบว่ามีฉากธรรมชาติ ฉากสงครามการต่อสู้ ในเรื่องเล่าประเภทเรื่องสั้นและนวนิยาย ส่วนเรื่องเล่าประเภทนิทานและกวีนิยายพบฉากการดำเนินชีวิตของตัวละครมากที่สุด

ในส่วนองค์ประกอบสุดท้าย คือ มุมมองการเล่าเรื่อง เรื่องเล่าใช้วิธีการเล่าเรื่อง 2 ลักษณะ ได้แก่ มุมมองการเล่าผ่านบุคคลที่หนึ่ง เช่น “ข้าพเจ้า” ในเรื่องแม่เฒ่าอย่างกาย “ข้าพเจ้านั่งฟังการเล่าของแม่เฒ่าอย่างกายอย่างเอาใจใส่” (กระทรวงศึกษา กีฬา และกรรมการ, 1978ข, น. 62) โดยผู้เล่าเรื่องไม่ได้เป็นตัวละครในเรื่อง แต่เล่าสิ่งที่ตัวละครได้เล่าให้ฟังอีกทอดหนึ่ง อีกตัวอย่าง “ฉันไปแคว่ยามตาแสงนาทองเมืองพิน แขวงสุวรรณเขต พวกเราจะไต่ยีนผู้เฒ่าผู้แก่และเด็กน้อยเล่าเรื่องนางมา “แม่หญิงสามเก่ง” ของพวกเขาเจ้าผู้ฟัง” (กระทรวงศึกษา กีฬา และกรรมการ, 1978ค, น. 86) และมุมมองการเล่าเรื่องผ่านบุคคลที่สาม คือ การเล่าผ่านตัวละครตัวใดตัวหนึ่งและเล่าเฉพาะสิ่งที่ตัวละครแสดงออกภายนอก เช่น เรื่องกำพร้าผีน้อย ซึ่งให้ความสำคัญกับการแสดงออกของตัวละครกำพร้า

เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบหลักของเรื่องเล่าในแบบเรียนพบว่าเรื่องเล่าส่วนใหญ่เล่าเรื่องเป็นไปตามลำดับ กล่าวคือไล่เรียงเรื่องราวตามบทประพันธ์ต้นฉบับ มีการตัดทอนเรื่องราวบางส่วนออก เล่าเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องและมีผลกระทบที่นำไปสู่เหตุการณ์อื่นๆ ตามมาเท่านั้น ไม่ให้รายละเอียดบุคลิกลักษณะของตัวละครมากนัก กล่าวเพียงภาพรวม เช่น นางแดงอ่อนเป็นสาวงามในเมืองบาดาล แต่ไม่ได้ให้รายละเอียดความงาม เน้นพฤติกรรม การแสดงออก ความคิด และพัฒนาการของตัวละคร นอกจากนี้ยังพบลักษณะเรื่องที่แสดงการตระหนักรู้ของตัวละคร เช่น เรื่องนางสาวและเมื่อด้าว ส่วนบทสนทนานั้นแทบจะไม่ปรากฏในเรื่องเล่า

5.2 การประกอบสร้างความเป็นหญิง

จากการศึกษาองค์ประกอบของเรื่องเล่าและกลวิธีการเล่าเรื่องในแบบเรียนวรรณคดีที่มีหลากหลายลักษณะ ทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน และกวีนิยาย พบว่าเรื่องเล่าพยายามเสนอคุณสมบัติผู้หญิงในอุดมคติว่าควรปฏิบัติตัวอย่างไรที่จะได้รับการยอมรับและยกย่องจากสังคม และเสนอบทลงโทษสำหรับตัวละครที่แปลกแตกต่างไปจากคุณสมบัติที่สังคมคาดหวัง จากเรื่องเล่าข้างต้นเกิดการประกอบสร้างความเป็นหญิงผ่านองค์ประกอบและกลวิธีการเล่าเรื่องที่มีลักษณะเด่น 2 ประการ คือ 1) การประกอบสร้างความเป็นหญิงผ่านองค์ประกอบการสร้างตัวละคร 2) การประกอบสร้างความเป็นหญิงด้วยกลวิธีการเล่าเรื่องผ่านอุดมการณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 การประกอบสร้างความเป็นหญิงผ่านองค์ประกอบการสร้างตัวละคร

ตัวละครหญิงในเรื่องเล่าจำนวน 13 เรื่องถูกสร้างโดยสามารถแบ่งลักษณะบทบาทการกระทำเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ บทบาทผู้หญิงเก่ง บทบาทผู้ส่งเสริมเติมเต็ม และบทบาทผู้หญิงตามจารีต

5.2.1.1 บทบาทผู้หญิงเก่ง

ผู้หญิงเก่งในเรื่องเล่าในแบบเรียนวรรณคดีคือบทบาทผู้หญิงที่มีความก้าวหน้าทันสมัย มีความคิดเฉลียวฉลาด มีไหวพริบในการแก้ปัญหาครอบครัวและสังคม พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของตนเองจนได้รับยกย่องจากสังคม เรื่องเล่าในแบบเรียนนำเสนอให้เห็นบทบาทผู้หญิงในฐานะผู้หญิงเก่งจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องแม่หญิงสามเก่ง แม่เฒ่าอย่างกาย และนางสาวกรรมกรทอผ้า 12 ตุลา และบทร้อยกรอง 1 เรื่อง คือ แม่หญิงลาวสมัยใหม่ เนื้อหาทั้งสี่เรื่องกล่าวถึงบทบาทผู้หญิงในความคาดหวังใหม่ในโลกหลังการเปลี่ยนแปลงของรัฐ บทร้อยกรองเรื่องแม่หญิงลาวสมัยใหม่พรรณนาภาพผู้หญิงที่มีความก้าวหน้าทันสมัยทั้งหน้าที่การทำงาน การแสดงความคิดเห็น การทำงานในโรงงานทอผ้า ส่วนงานด้านเกษตรกรรมก็ยังทำอยู่ไม่ขาด งานเกี่ยวกับรัฐและศิลปวัฒนธรรม จารีตอันดีงามก็ยังรักษาไว้ การกล่าวถึงบทบาทหน้าที่การทำงานของผู้หญิงหลายด้าน นอกจากเพื่อแสดงให้เห็นความสามารถของผู้หญิงที่มีมากแล้ว ยังพยายามเสนอให้เห็นว่ารัฐเองก็ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทใหม่ๆ เหล่านี้ของผู้หญิงเช่นกัน ดังตัวอย่างที่เปรียบเทียบทั้งตอนต้นและตอนท้ายของบทร้อยกรองว่า “แม่หญิงลาวสมัยใหม่ ทั้งผู้ใหญ่และน้อย ทวีกว่าทว่าหลัง คันจะเปรียบแต่ครั้ง ปางฝรั่งปกครอง ไกลตั้งสองสามวา บ่กล่าวมาแต่คราวก็” (กระทรวงศึกษาธิการและกรรมการ, 1978ค, น. 89) บทกวีกล่าวเปรียบเทียบบทบาทและภาพลักษณ์ผู้หญิงที่เปลี่ยนไปจากช่วงที่อยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส นอกจากนี้บทร้อยกรองยังใช้คำที่สื่อให้เห็นถึงการที่รัฐให้โอกาสผู้หญิงในการทำงานเหล่านั้น “เสมอชายเพียงไหล่” “เส็งได้ตั้งผู้ชาย” “เคียงข้างหมู่ผู้ชาย” และเป็นการตอกย้ำให้เห็นประการหนึ่งว่าบทบาทหน้าที่ดังกล่าวนั้นเดิมเป็นพื้นที่ของผู้ชาย คือโลกการทำงานนอกบ้าน งานในสภาผู้แทน งานในโรงงาน เป็นโลกและงานของผู้ชายมาตลอด แต่เมื่อเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมก็พบว่าผู้หญิงสามารถทำได้ดี นัยหนึ่งเป็นการยกย่องการทำงานของผู้หญิง อีกนัยหนึ่งก็แสดงให้เห็นว่าผู้ชายได้เป็นผู้แบ่งปันโลกของงานเหล่านั้นให้ผู้หญิงด้วยเช่นกัน

ตัวละครหญิงในเรื่องแม่หญิงสามเก่ง แม่เฒ่าอย่างกาย และนางสาวกรรมกรทอผ้า 12 ตุลา มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือการแสดงบทบาทผู้หญิงสมัยใหม่ เรื่องแม่หญิงสามเก่งและแม่เฒ่าอย่างกายใช้ฉากในเรื่องในช่วงภาวะสงครามที่เกิดการต่อสู้ระหว่างกลุ่มแนวลาวยุโรปกับสหรัฐอเมริกา ในภาวะสงครามทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องพลัดพรากคนละทิศละทาง สามียของนางมาในเรื่องผู้หญิงสามเก่งต้องออกไปรบอยู่แนวหน้า นางมาต้องรับผิดชอบดูแลลูกและครอบครัว รวมถึงภาระเรียกสวนไร่นาและบ้านเรือน

หลังจากสามีออกไปรบ วิธีการที่นางมาต้องดูแลตนเอง เริ่มต้นจากการขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องและคนอื่นๆ ในสังคม เช่น เรื่องการสร้างบ้าน การทำไร่ เรื่องเล่าบรรยายลักษณะการทำงานของนางมาอย่างละเอียด สะท้อนให้เห็นวิถีคิด การวางแผน ความเฉลียวฉลาด สติปัญญา และความแข็งแรงทางร่างกายด้วย นางมาเป็นคนไม่รู้หนังสือแต่ชวนขวยจนอ่านออกเขียนได้ “การเรียนรู้ของนางก็ได้รับผลดี จนว่านางได้คิดไล่เลขเป็น เมื่อเปรียบเทียบระดับวัฒนธรรมของนางเท่ากับประภมส์ของโรงเรียนสามัญ” (กระทรวงศึกษา ธิการและกรรมการ, 1978ค, น. 89) ความรู้ความสามารถของนางมาได้รับการยกย่องจากกลุ่มผู้หญิงด้วยกันจึงแต่งตั้งให้นางเป็น “หัวหน้าหน่วยแม่หญิง” บทบาททางการเมืองของนางมาจึงเริ่มต้นขึ้น นางมาสามารถอ่านเอกสารทางราชการที่ส่งมาให้เผยแพร่แนวคิดและแนวทางการเมือง นางมาระดมลูกหลานเข้าร่วมงานทางการเมือง ส่งเสริมให้หญิงและชายเรียนหนังสือ วิถีปฏิบัติของนางเป็นแบบอย่างที่ดี “เขาเจ้าได้พากันแข่งขันกันเพื่อจะได้เป็นแม่หญิงสามเก่งคือนางมา” (กระทรวงศึกษา ธิการและกรรมการ, 1978ค, น. 89) เรื่องเล่าของแม่หญิงสามเก่งแสดงให้เห็นบทบาทใหม่ของผู้หญิงได้รับระหว่างสงคราม บทบาทเหล่านั้นเคยเป็นหน้าที่ของผู้ชายมาก่อน เมื่อขาดเสาหลักในครอบครัว จึงเป็นหน้าที่ของผู้หญิงในการดูแลครอบครัวทุกด้าน ทั้งหน้าที่ในครอบครัวและหน้าที่ทางสังคมไม่ให้ขาดตกบกพร่อง นางมาจึงเป็น

ตัวอย่างผู้หญิงสามเก่ง เก่งงานบ้านงานเรือน เก่งงานสังคมวัฒนธรรม เก่งงานปฎิวัติ ผู้หญิงเช่นนี้จึงได้รับรางวัล และได้รับยกย่องเป็นตัวอย่างที่ดี

เรื่องแม่เฒ่าอย่างกายมีลักษณะเรื่องไม่แตกต่างจากเรื่องแม่หญิงสามเก่ง เล่าถึงนางย่งกาย หญิงชราที่กำลังเล่าเรื่องของตนเองให้ “ข้าพเจ้า” ฟัง เสียงที่เล่าเรื่องจึงเป็นเสียงข้าพเจ้าที่ไม่อาจรู้ได้ว่าเป็นชายหรือหญิง “ข้าพเจ้า” เล่าถึงรูปลักษณะของนางย่งกายว่าเป็นหญิงชราที่มีผิวหนึ่งเหี่ยวยุ่น แต่ดวงตาส่งแสงแสดงความสดชื่นผ่องใส นางย่งกายเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการปฎิวัติเพื่อต่อต้านศัตรูผู้รุกราน นางย่งกายได้เล่าถึงความหลังครั้งเข้าร่วมขบวนการต่อสู้ว่าทำหน้าที่ช่วยเหลือทหารอย่างลับๆ เช่น ให้ที่พักอาศัย ซ่อนตัว ปลอมเป็นคนขายผักเข้าไปในเขตศัตรู ปลุกระดมผู้หลงผิดให้กลับใจ แม้ว่าภาพลักษณ์ของนางย่งกายจะเป็นหญิงชราที่ดูไร้เรี่ยวแรง แต่เมื่อเล่าถึงการเข้าร่วมปฎิวัติ ช่วยเหลือผู้อื่น นางย่งกายกลับมีสายตาแห่งความมุ่งมั่นและตั้งใจ ตอนท้ายเรื่องเล่าถึงจิตใจที่แน่วแน่ของนางย่งกายในการต่อสู้กับศัตรูและการทำงานในชีวิตประจำวัน “ถึงกำลังกายของตอนจะอ่อนเพลียลงมากแล้วก็ตาม แต่เสียมพรำไม่เคยหลุดออกจากมือแม่จกเทื่อ แต่ละวันแม่ไปทำไร่ถางสวน” (กระทรวงศึกษา กีฬา และวัฒนธรรม, 1978ข, น. 63) ตอนจบของเรื่องนางย่งกายได้รับยกย่องเป็นนักรบปฎิวัติดีเด่น

ส่วนเรื่องนางสาวกรรมกรทอผ้า 12 ตุลา เล่าถึงนางไซ หญิงสาวชาวชนเผ่า วัย 20 ปี เข้าปฏิบัติงานในโรงงานทอผ้าของรัฐ นางไซไม่มีความรู้เรื่องการทอผ้า อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ แต่เมื่อทำงานอยู่โรงงานมา 3 ปี นางไซพัฒนาตนเอง จนรู้หนังสือและโดดเด่นเรื่องการทอผ้า จากนั้นได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ควบคุมเครื่องจักรทอผ้าอัตโนมัติ นางไซทำได้ดีและมีประสิทธิภาพจนได้รับยกย่องและได้รับเหรียญชัยแรงงานชั้น 3 ภาพลักษณ์สำคัญของนางไซคือเป็นผู้หญิงชนเผ่าที่ไร้ความรู้ ไร้ฝีมือ รวมถึงไร้โอกาสด้วย แต่เมื่อได้เข้าร่วมงานกับระบอบสังคมใหม่ “ภายใต้ระบอบใหม่ ประชาชนได้ขยายกำลังความสามารถของตนทุก ๆ ด้าน เข้าในงานสร้างสาประเทศชาติและพวกเราภาคภูมิใจที่มีคนก้าวหน้าปฎิวัติคือนางไซ” (กระทรวงศึกษา กีฬา และวัฒนธรรม, 1978ข, น. 75)

จากเนื้อหาที่เล่าถึงตัวละครหญิงข้างต้น ด้วยบทเน้นย้ำให้เห็นภาพลักษณ์ผู้หญิงลาวตัวอย่าง คุณค่าและบทบาทใหม่ของผู้หญิงลาวที่ไม่ได้มีพื้นที่เฉพาะในบ้านหรือครัวเรือนเท่านั้น แต่เป็นภาพผู้หญิงเก่ง เป็นนักต่อสู้ เชิดชูอุดมการณ์ และปฏิบัติตามแนวทางของรัฐในการประกอบสร้างคนใหม่ในสังคม ผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติ ตัวละครหญิงเหล่านี้เป็นตัวแทนของภาพลักษณ์ประชาชนที่ดีและพึงประสงค์ของรัฐ พิจารณาได้จากการให้รางวัลตัวละครหญิง ทั้งการได้รับยกย่องเป็นแม่หญิงตัวอย่าง การให้เป็นหัวหน้าสมาคมผู้หญิง ให้รางวัลเหรียญชัยระดับ 3 ผู้หญิงถูกสร้างให้มีความเก่งรอบด้านเพื่อเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ผู้หญิงต้องมีภาพลักษณ์ภายนอกที่เก่งและมีศักยภาพในการทำงาน ผู้หญิงมีความรู้ ได้เรียนหนังสือ อ่านออกเขียนได้ จนพัฒนาเป็นผู้อ่านเอกสารของรัฐให้ผู้อื่นฟังได้ มีความรู้ มีสติปัญญา ความเฉลียวฉลาด และแน่นอนว่าผู้หญิงจะได้รับสิ่งเหล่านั้นเมื่อเข้าร่วมในการพัฒนาประเทศด้วยการปฏิบัติตามระบบสังคมนิยมใหม่ที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงก้าวหน้า และพัฒนาศักยภาพตนเองได้ นอกจากนี้เรื่องเล่าได้เปรียบเทียบให้เห็นถึงภาพลักษณ์ผู้หญิงภายใต้การปกครองของสหรัฐอเมริกาว่าไม่มีสิทธิ์ เสี่ยง และเสรีภาพเช่นนี้มาก่อน

5.2.1.2 บทบาทผู้ส่งเสริมเติมเต็ม

บทบาทผู้ส่งเสริมเติมเต็มพบในเรื่องเล่าที่เป็นนิทานกำพรำ 2 เรื่อง ได้แก่ กำพรำผีน้อยและกำพรำไก่อ้าว นิทานกำพรำเป็นเรื่องราวที่เล่าถึงตัวละครชายที่เป็นกำพรำ ขาดแคลนทรัพย์สิน ชาวบ้านรังเกียจ มีความด้อยกว่าทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ แต่ตัวละครชายกำพรำมักจะมีลักษณะอดทน ต่อสู้ จนได้รับความช่วยเหลือจากสิ่งที่ไม่มองไม่เห็น เช่น เทวดา ผี นอกจากนี้ยังส่งตัวละครหญิงเข้ามาเป็นส่วนเติมเต็มให้ตัวละครชายกำพรำได้แสดงบทบาทการเป็นผู้ปกป้อง เป็นผู้ดูแล และแสดงความเป็นสิริธรรม

นิทานกำพรว้าผีน้อยและกำพรว้าไก่อแก้วเป็นเรื่องราวที่มีโครงเรื่องเดียวกันและมีชุดตัวละครที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือมีตัวละครหลัก ตัวละครปักษ์ และตัวละครผู้ช่วย นิทานกำพรว้าทั้งสองเรื่องเสนอชุดความคิดเกี่ยวกับการต่อสู้ของชนชั้นล่างจนก้าวไปสู่ชนชั้นปกครอง วิพากษ์ชนชั้นนำถึงการเอาเปรียบในทุกกรณีไม่ว่าแม้แต่การอยากได้ภรรยาของผู้อื่น การเป็นกำพรว้ายังมีความหมายถึงการขาดผู้ชี้นำในชีวิต ขาดทุนทรัพย์และต้นทุนทางสังคม ชายกำพรว้าแม้จะยากจน แต่มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และความขยันอดทน ซึ่งทำให้ประสบความสำเร็จ แสดงบทบาทของนิทานที่ใช้สำหรับสอนใจ สอนผู้ปกครอง และสอนบุคคลทั่วไป โดยพิจารณาจากพฤติกรรมและผลที่ตัวละครได้รับในตอนท้ายเรื่อง

ความเป็นกำพรว้าของผู้ชายจะได้รับการช่วยเหลือให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากตัวละครรอบข้าง ทั้งสัตว์ ผี และผู้หญิง ความช่วยเหลือที่ได้รับเป็นเพราะตัวละครกำพรว้ามีคุณธรรม เช่น ในกำพรว้าผีน้อย ตัวละครชายช่วยเหลือสัตว์ที่ติดบ่วงดักสัตว์ ทำให้สัตว์ทั้งหลายกลายเป็นเพื่อนที่ช่วยเหลือเพื่อเป็นการตอบแทน เมื่อช่วยช้างก็ได้รับรางวัลของช้างเป็นสิ่งตอบแทน หลังจากนั้นก็มีหญิงสาวแสนสวยออกมาจากงาช้างมาช่วยเหลือทำงานบ้านจนตกลงใช้ชีวิตร่วมกัน ส่วนในเรื่องกำพรว้าไก่อแก้ว ลูกสาวจากนาเคเมืองบาดาลแปลงกายเป็นไก่อมาเที่ยวเล่นในเมืองมนุษย์จนพบรักกับกำพรว้า ความงามของตัวละครหญิงทั้งสองทำให้เจ้าเมืองต้องการไปเป็นมเหสีและใช้กลวิธีต่างๆ เพื่อเอาชนะกำพรว้า เช่น การพนันตีไก่ การแข่งเรือ

บทบาทของตัวละครชายเป็นบทบาทที่โดดเด่นและมีความเป็นผู้นำ ในขณะที่บทบาทของตัวละครหญิงคือตัวกลางการเติมพินและแข่งขันเพื่อแย่งชิงความเป็นหนึ่ง หญิงงามจึงคู่ควรกับชายผู้มีอำนาจเท่านั้น ตัวละครหญิงทั้งนางงาและนางสีดา ก่อนที่จะแต่งงานมีอำนาจพิเศษ สามารถเสกสิ่งของต่างๆ ได้ แปลงกายได้ แต่เมื่อเรื่องเลาดำเนินไปจนกระทั่งแต่งงาน บทบาทและความสามารถเหล่านั้นถูกลดทอนและทำให้เลือนหายไป เนื้อเรื่องให้ความสำคัญกับการแข่งขันระหว่างกำพรว้ากับผู้ปกครอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าผู้หญิงเป็นตัวกลางสำหรับผู้ชายแสดงความรู้ความสามารถและเป็นของรางวัลสำหรับผู้ที่เหมาะสมคือมีคุณธรรมและความสามารถเท่านั้น

5.2.1.3 บทบาทผู้หญิงตามจารีต

เรื่องเล่าที่นำเสนอภาพลักษณ์ผู้หญิงตามขนบจารีต คือเรื่องเล่าที่ตัวละครหญิงแสดงบทบาทความเป็นลูกสาว เมีย และแม่ที่ดี ได้แก่ บทบาทลูกสาวที่เชื่อฟังพ่อแม่และผู้ปกครองในครอบครัว บทบาทเมียที่จงรักภักดี ซื่อสัตย์ ประพฤติตนให้เป็นไปตามขนบจารีต บทบาทแม่ที่รักเมตตาลูก

ลักษณะของผู้หญิงตามจารีตพบในเรื่องเล่าประเภทนิทาน ตำนาน และกวีนิพนธ์ เช่น สิ้นไซ ท้าวเสียวสะหวาด นางแดงอ่อน เรื่องเล่าเหล่านี้ใช้วิธีการเล่าอย่างย่อและตัดตอนบางส่วนมานำเสนอในแบบเรียนวรรณคดี ซึ่งแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ผู้หญิงในฐานะลูกสาวที่เชื่อฟังพ่อแม่ เช่น ในเรื่องเสียวสะหวาด พ่อยกลูกสาวของตนให้เป็นภรรยาท้าวเสียวสะหวาด โดยเห็นว่าท้าวเสียวสะหวาดมีความเฉลียวฉลาดย่อมจะนำพาครอบครัวให้พบความเจริญรุ่งเรือง ในเรื่องนางแดงอ่อนเล่าถึงนางแดงอ่อนหญิงสาวผู้มีความสวยงามในเมืองบาดาล เมื่อท้าวมหาวงได้พบนางแดงอ่อนก็หลงรักและให้บิดาสู่ขอตามประเพณี พ่อแม่และครอบครัวนางแดงอ่อนก็เห็นชอบยกนางแดงอ่อนให้ท้าวมหาวง ในสังคมชายเป็นใหญ่ท้าวมหาวงมิได้มีนางแดงอ่อนเป็นภรรยาเพียงคนเดียว แต่ยังมีสาวงามอีกห้าคนด้วย นางแดงอ่อนเป็นลูกครึ่งมนุษย์และจระเข้ เมื่อขึ้นมามีอำนาจในเมืองมนุษย์ ด้วยรูปลักษณ์ที่สวยงามและเป็นที่รักของสามี ทำให้เกิดความอิจฉาริษยา นางแดงอ่อนถูกใส่ร้ายว่าเป็นชู้กับจระเข้ด้วยกัน เพราะลูกที่คลอดออกมานั้นเป็นจระเข้ ไม่ใช่มนุษย์ นางแดงอ่อนถูกขับไล่ออกจากเมือง กระนั้นนางก็มีได้กล่าวโทษสามีแม่แต่น้อยยังให้อภัยในตอนจบของเรื่อง

ส่วนบทบาทการเป็นเมียที่ดีปรากฏในเรื่องนางแดงอ่อน สินไซ เสนอภาพผู้หญิงที่ซื่อสัตย์ แม้ว่าจะถูกใส่ร้ายว่าเป็นชู้กับจระเข้และถูกขับไล่ออกจากบ้านเมือง แต่นางแดงอ่อนไม่เคยกล่าวโทษสามี ในเรื่องกำพร้าผีน้อย เสนอภาพผู้หญิงที่ดูแลรับผิดชอบครอบครัว ในการดูแลบ้านให้สะอาด ดูแลเครื่องแต่งกายของสามี จัดเตรียมอาหารสำหรับสามีเมื่อกลับจากทำงาน เคารพเชื่อฟังสามี และเป็นเพื่อนคู่คิดที่ดี ช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น ตอนที่พระยาทำทนายกำพร้าแข่งขันพนันในเรื่องต่างๆ ดังคำว่า “พอเมียขวัญเห็นท้าวโศกเศร้าเช่นนั้น จึงถามสาเหตุ ท้าวได้เล่าความเป็นไปทั้งหมดให้เมียฟัง เมียจึงบอกว่า อ้ายกำพร้าเอย อ้ายบ่ต้องโศกเศร้าเสียใจอะไรเลย ให้อ้ายไปร้องหาอีเห็นที่เคยถูกบ่วงนั้นแล้วเล่าเหตุการณ์ให้ฟัง เขาจะมีวิธีช่วยได้” (กระทรวงศึกษา กีฬา และกรรมการ, 1978ง, น. 30)

เรื่องแย่งลูกเป็นตอนหนึ่งของเรื่องมโหสถชาดก เสนอภาพผู้หญิงสองคนที่อ้างสิทธิ์ในการเป็นแม่ของเด็กทารกคนหนึ่ง โดยมีมโหสถพิสูจน์ความเป็นแม่โดยการให้ผู้หญิงทั้งสองแย่งเด็กทารก มโหสถใช้ไม้ขีดพื้นดินเป็นเส้นตรง แล้วให้ผู้หญิงสองคนจับขาเด็กคนละฝั่ง ใครสามารถดึงเด็กเข้าไปที่ฝั่งตนเองได้เป็นแม่ของเด็ก ข้อพิสูจน์ทำให้ผู้หญิงทั้งสองพยายามจุดดิ่งขาเด็ก จนกระทั่งเด็กเจ็บปวดและร้องไห้ หญิงสาวฝั่งหนึ่งจึงวางลูกลงกับพื้นแล้วออกมาเรียกร้องให้ การแสดงออกเช่นนั้นทำให้มโหสถและชาวบ้านตัดสินใจด้วยคำถามจากผู้ร่วมฟัง คำพิพากษาว่า “ธรรมดาแม่แท้ต้องเป็นคนมีหัวใจอ่อน เอ็นดูกรุณาต่อลูกเป็นที่สุด” (กระทรวงศึกษา กีฬา และกรรมการ, 1978ง, น. 15)

บทบาทของแม่ในเรื่องนางแดงอ่อนกล่าวถึงนางเทพธิดา แม่เลี้ยงที่เลี้ยงลูกคนอื่นดังลูกตน นอกจากเลี้ยงจนเติบโตใหญ่ยังสนับสนุนท้าวเกิดสุริยงตามหาแม่แท้ๆ คือนางแดงอ่อนและช่วยเหลือจนได้กลับเข้าเมือง ในเรื่องปุณณกัณฐะก็เช่นเดียวกัน เสนอภาพนางเยอ แม่ที่เลี้ยงท้าวกาลละลาดโดยลำพัง เพราะสามีคือปุณณนั้นเสียชีวิตไปแล้ว วันหนึ่งท้าวกาลละลาดเข้ามาถามแม่ว่าพ่อไปไหน ทำไมคนจึงบอกว่าลูกนั้นเป็น “ลูกบ่มีพ่อ” นางเยอเล่าให้ลูกฟังด้วยความโศกเศร้าว่าพ่อของลูกนั้นเสียชีวิตตั้งแต่ลูกยังเด็ก แต่การเสียชีวิตของพ่อเป็นความเสียสละใหญ่หลวงใช้ชีวิตเข้าแลกเพื่อให้โลกมนุษย์มีแสงสว่าง บทบาทของแม่ที่มีหน้าที่อบรมสั่งสอนและชี้แนะทางการดำเนินชีวิต “เดี๋ยวนี้ลูกใหญ่สูงจุงหน้ามาแล้ว ลูกต้องกระทำตามแบบอย่างช่วยเหลือมวลมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ยากลำบาก เหมือนกับพ่อเจ้า” (กระทรวงศึกษา กีฬา และกรรมการ, 1978ง, น. 15) ในเรื่องผู้สืบทอดนำเสนอบทบาทแม่ที่เลี้ยงลูกตามลำพัง เพราะสามีออกไปรบ แม่สอนให้ลูกสืบทอดคิดทางการเมืองและเข้าร่วมปฏิบัติ บทบาทของแม่ในเรื่องปุณณกัณฐะและเรื่องผู้สืบทอดเป็นแม่ในแนวคิดเดียวกัน

กล่าวโดยสรุปบทบาทความเป็นหญิงตามจารีตปรากฏทั้งในวินัยและนิทานที่ยกมาจากชาดก ซึ่งการเลือกนำเสนอเรื่องเล่าประเภทนี้เน้นย้ำว่าการเป็นเมีย แม่ และลูกสาวที่ดีพึงมีลักษณะอย่างไรและเมื่อปฏิบัติตนตามความคาดหวังนั้นจะได้รับผลตอบแทนที่ดี คุณธรรมสำหรับผู้หญิงตามจารีตที่ปรากฏในเรื่องคือความซื่อสัตย์ จงรักภักดี และรู้จักอดทน

5.2.2 การประกอบสร้างความเป็นหญิงด้วยกลวิธีการเล่าเรื่องผ่านอุดมการณ์

จากบทบาทและภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงที่นำเสนอข้างต้น สามารถวิเคราะห์การประกอบสร้างความเป็นหญิงผ่านกลวิธีการเล่าเรื่องผ่านตัวละคร จาก ความขัดแย้ง โดยปรากฏแนวคิดการประกอบสร้าง 3 ชุด ได้แก่ อุดมการณ์ความรักชาติและเสียสละ อุดมการณ์ความงาม และผู้หญิงเป็นอื่นแต่หนึ่งเดียว

5.2.2.1 อุดมการณ์ความรักชาติและเสียสละ

การประกอบสร้างผู้หญิงอย่างตัวละครนางมา (เรื่องแม่หญิงสามเก๋ง) นางไซ (เรื่องนางสาวกรรมกรทอผ้า 12 ตุลาคม) นางยงกาย (เรื่องแม่เฒ่ายงกาย) และนางสีพอน (เรื่องผู้สืบทอด) ที่มุ่งมั่นในอุดมการณ์ปฏิวัติทั้งร่วมภารกิจปฏิวัติ ร่วมต่อสู้และสนับสนุนแนวทางปฏิวัติในหลากหลายรูปแบบ อุดมการณ์เกี่ยวกับการต่อสู้และความรักชาติ อันหมายถึงความเสียสละ ความกล้าหาญ เข้มแข็ง ช่วยเหลือทหารแนวลาภรักชาติด้วยร่างกาย สติปัญญาและแรงสนับสนุนด้านอื่นๆ ลูกขึ้นมาต่อสู้กับความเหลื่อมล้ำและการรุกรานจากการปกครองของตะวันตก ตัวละครคู่ตรงข้ามที่ถูกสร้างให้เป็นศัตรูของชาติคือชาติตะวันตก เมื่อพิจารณาจากการใช้คำเรียกและประโยคที่แสดงความเจ็บแค้นของตัวละคร เช่น “แม่มีความเคียดแค้นต่อศัตรูผู้ชั่วร้าย” หรือ “ต้านศัตรูผู้รุกราน” และ “ทำลายความถูกต้องปรองดองของชาติ” จากเรื่องแม่เฒ่ายงกาย ข้อความเหล่านี้เน้นย้ำความคิดเรื่องการต่อสู้เพื่อชัยชนะของชาติและต้องการขับไล่ศัตรูผู้รุกราน ความทรงจำที่เจ็บปวดผ่านเรื่องเล่าของนางยงกายสะท้อนให้เห็นว่าศัตรูของชาติก็คือศัตรูของผู้หญิงด้วยเช่นกัน

“รุกราน ชั่วร้าย ทำลายความปรองดองของชาติ” คำเหล่านี้มีความหมายและนัยของการต่อต้าน เกลียดชังและความเจ็บปวด ผู้หญิงที่อยู่แนวหลังมีภาพลักษณ์ผู้หญิงที่เสียสละ อดทนทำงานด้วยตนเอง พัฒนาศักยภาพและช่วยเหลือสังคมและงานปฏิวัติ ความเสียสละหมายถึงการยินยอมและสนับสนุนให้สามีและลูกชายเข้าร่วมการปฏิวัติเพื่อช่วยชาติต่อต้านศัตรู ดังตัวอย่างนางสีพอนในเรื่องผู้สืบทอด ทั้งสามีและลูกชายเป็นนักรบปฏิวัติทั้งคู่เป็นการเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม

กลวิธีการวางโครงเรื่องในเรื่องสั้นและนวนิยายข้างต้นนำเสนอผ่านฉากเดียวกันคือช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่เกิดการต่อสู้ระหว่างสองฝ่าย คือฝ่ายลาภรักชาติ (ฝ่ายปฏิวัติ) กับฝ่ายผู้ปกครอง (ฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา) ช่วงเวลาของแต่ละเรื่องอาจแตกต่างกันเล็กน้อย แต่เป้าหมายสำคัญคือการใช้ฉากที่อยู่ภายใต้การปกครองที่ถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบ ดังนั้นการลุกขึ้นมาต่อสู้จึงเป็นหนทางแห่งอิสรภาพและการต่อสู้ต้องเกิดจากการร่วมมือร่วมใจจากทุกคน ดังตัวอย่างเรื่องผู้สืบทอดที่ตัวละครพ่อ แม่ และลูกชายได้เข้าร่วมปฏิวัติ และแม่เป็นผู้เสียสละให้คนทั้งสองเข้าร่วมปฏิวัติ เสียงของผู้เล่าที่เล่าผ่านตัวละครลูกชายที่ชื่อ “อิสระ” (เดิมชื่อบัวไท เพราะพ่อชื่อบัวไล) ซึ่งเป็นความตั้งใจของแม่ที่เปลี่ยนชื่อให้ลูกชายเพื่อให้ระลึกว่าการเข้าร่วมการปฏิวัติเป็นการเสียสละอย่างยิ่งใหญ่ แม้ว่าครอบครัวต้องพลัดพรากจากกัน โดยแม่เป็นผู้เสียสละยอมให้ลูกชายและสามีเข้าร่วมปฏิวัติ อีกตัวอย่างหนึ่งในเรื่องแม่เฒ่ายงกาย เลือกใช้ตัวละครสูงอายุที่ขาดความคล่องแคล่วและไม่มีพื้นฐานความรู้เรื่องการปฏิวัติ แต่ตัวละครหญิงใช้วิธีแทรกซึมและปลอมตัว เช่น ปลอมตัวเป็นแม่ค้าเข้าไปขายผักในเขตศัตรูเพื่อช่วยสืบข่าวและคอยช่วยเหลือทหารปฏิวัติที่ถูกตามจับตัว โดยการให้หลบในห้องนอนของตนเอง เป็นต้น

นอกจากการวางตัวละครให้มีความเสียสละแล้ว พบว่าการพัฒนาตนเองเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิวัติไม่เป็นภาระผู้อื่น แต่สามารถเป็นที่พึ่งให้กับผู้อื่นได้ เช่น การพัฒนาทักษะการทำงาน ความรู้ การปรับตัวเข้าสู่การเป็นแรงงานสำคัญของชาติ เช่น ในโรงงานทอผ้าของรัฐ ตัวบทเน้นย้ำเรื่อง “ความไม่คุ้นเคย” เสมอในเรื่องเล่าความไม่คุ้นเคยหมายถึงการไม่เคยทำสิ่งนั้นมาก่อน เพราะเป็นงานของผู้ชาย ไม่ใช่บทบาทหน้าที่หลักของผู้หญิง เช่น นางมาไม่เคยสร้างบ้านด้วยตนเอง หรืออีกตัวอย่างคือนางไซ ไม่เคยทำงานในโรงงาน ไม่เคยทอผ้า เพราะนางไซเป็นคนชนเผ่า มีความคุ้นชินกับงานเกษตรกรรม ไม่ใช่งานเครื่องจักรในโรงงานอุตสาหกรรม

กล่าวโดยสรุปอุดมการณ์เรื่องความรักชาติและเสียสละ รวมถึงผู้หญิงต้องรู้จักพัฒนาตนเอง เพื่อช่วยเหลือสังคมปฏิวัติ และต้องไม่สร้างปัญหาหรือเพิ่มภาระให้กับสังคม นำเสนอผ่านตัวละครหญิงหลากหลายวัย หลากบทบาท เพื่อต้องการเน้นย้ำให้เห็นความเท่าเทียมและเสมอภาค

5.2.2.2 อุดมการณ์ความงาม

ภาพลักษณ์ความงามของผู้หญิงลาวในวรรณคดีเป็นคตินิยมในวรรณคดีลาวประการหนึ่ง ซึ่งพบได้ในวรรณคดีนิยาย ปรากฏในลักษณะบทชมโฉม ทั้งชมโดยภาพรวมคือชมความงามทั้งหมดของตัวละครนั้นและชมแบบแยกส่วนคือการชมใบหน้าและผิวพรรณ นอกจากนี้ยังเสนอรูปลักษณะที่สวยงามเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีคุณค่า เช่น ทอง นอกจากนี้ยังพบลักษณะผู้หญิงที่มีความงามตามโฉลกและตามฮีตคอง พบในวรรณคดีคำสอน กล่าวถึงลักษณะผู้หญิงที่ควรเลือกเป็นคู่ครอง บทบาทตามจารีตประเพณี ผู้หญิงจะถูกให้คุณค่าจากมาตรฐานทางศีลธรรม ครอบครัวยุค ลักษณะนิสัยและความเป็นผู้ดี (วิสิฐวิทย์ คัดคำส่วน, 2561, น. 202-223) ในแบบเรียนวรรณคดีนำเสนอภาพลักษณ์ความงามของผู้หญิงค่อนข้างน้อย ดังที่กล่าวก่อนหน้านี้ว่ามีการชมโฉมตัวละครหญิงในภาพรวม เช่น มีความงามเป็นที่รำลึก ความงามทำให้เป็นที่หมายปอง แต่ไม่ได้ให้รายละเอียดด้านอื่นๆ เรื่องเล่าให้ความสำคัญกับพฤติกรรมด้านคุณธรรม ศีลธรรม และการทำงานมากกว่า ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในเรื่องนางสาวและเม็ตข้าว เสนอแนวคิดเรื่องความงามที่ได้รับการยอมรับและยกย่อง บทลงโทษและสิ่งตอบแทน นางสาวและเม็ตข้าวเล่าถึงความงามของนางเฮอเบีย หญิงสาวที่มีรูปลักษณะและผิวพรรณงดงาม มีการพรรณนาความงามแต่ละส่วน แต่ความงามของนางเฮอเบียไม่ได้ช่วยให้นางเฮอเบียมีคุณค่าหรือความหมายในสายตาของสังคม เพราะเป็นคนเกียจคร้าน ดังตัวอย่าง

เฮอเบียเป็นผู้หญิงสาวที่มีความสวยงาม ผิวพรรณของนางนิ่มนวลและขาวเหมือนดั่งดอกไม้
เอปาง ริมสบ (ริมฝีปาก) แดงเหมือนดั่งกลีบกุหลาบ ผมยาสลวยและดกดำเหมือนดั่ง
เส้นไหม นางเฮอเบียเป็นคนงามแต่ไม่มีไครนิยมชมชอบ เนื่องจากนางเป็นคนขี้คร้าน ขี้
ผัดผดองทนงตัว ลาวบ่มักไปไร่ไปสวน จับจกบายเสียมปลูกผักหักหน่อ หรือไปชอกส่อนปู
ส่อนปลา ตลอดมือลาวมีแต่แยงแวนแต่งหน้า หวีผม และผลัดเปลี่ยนชุดนั้นชุดนี้อยู่บูชาด

(กระทรวงศึกษา กีฬา และกรรมการ, 1978ข, น. 23)

เฮอเบียเป็นผู้หญิงที่มีความงามตามอุดมคติ แต่เรื่องเล่าได้เสนอให้เห็นว่าความงามเหล่านั้นเป็นความงามภายนอกที่ไม่ได้รับการยอมรับหรือให้คุณค่า นิยามความงามของผู้หญิงอยู่ที่คุณค่าและการรู้จักทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น รับผิดชอบตนเองได้ รู้จักทำมาหากิน เฮอเบียเป็นคนเกียจคร้านและอวดดีว่ามีรูปลักษณะสวยงาม จึงเป็นคนที่ไม่รักษาความสะอาดและไม่รู้จักให้เกียรติสิ่งของต่างๆ ภายในบ้านโดยเฉพาะเมล็ดข้าวที่ช่วยให้เติบโตแข็งแรง ความเกียจคร้านและดูถูกผู้อื่นจึงทำให้เมล็ดข้าวและอุปกรณ์ต่างๆ หนีออกจากบ้าน ปล่อยให้บ้านสกปรกและว่างเปล่า ดังตัวอย่าง

เม็ตข้าวหนีจากเรือนน้องไปย่อนว่าน้องขี้คร้าน บ่ยอมออกแรงงาน ข้ายังหมิ่นประมาท
วัตถุสิ่งของในเรือนอีก จนกระทั่งว่าเม็ตข้าวน้องก็บ่นบ่นถือ เดียวนี้้องรู้จักความบกพร่องแล้ว
ข้อยจะบอกให้เม็ตข้าวทั้งหลายกับคินมาหาน้องอีก

(กระทรวงศึกษา กีฬา และกรรมการ, 1978ข, น. 26)

จากตัวอย่างข้างต้นนำเสนอเรื่องความงามและความรับผิดชอบของผู้หญิง โดยผ่านสัญลักษณ์เมล็ดข้าว ซึ่งเป็นอาหารหลักของคน ข้าวมีความหมายในฐานะอาหารที่ช่วยให้ร่างกายเจริญเติบโต การที่เฮอเบียไม่เคารพเมล็ดข้าวเท่ากับแสดงความไม่เคารพธรรมชาติ การเชื่อมั่นในตนเองสูงเกินไป เฮอเบียดูถูกและหมิ่นประมาทผู้อื่น เฮอเบียมั่นใจว่าความงามที่ตนเองมีอยู่เพราะพ่อและแม่ของตนเองเท่านั้น ชื่อเฮอเบียหมายถึงดอกไม้ชนิดหนึ่ง

ที่สวยงาม เรื่องเล่าใช้การสร้าง ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เพื่ออธิบายให้เห็นถึงคุณค่าของผู้หญิง ทั้งชื่อตัวละครและความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับเม็ต้าว เป็นการเชื่อมโยงความงามของผู้หญิงกับคุณค่าของ ธรรมชาติ ผ่านมุมมองการเล่าโดยไม่ปรากฏตัวผู้เล่า การพรรณนาและเล่าเรื่องพฤติกรรมของเฮอเบียไปตามลำดับ ตั้งแต่การอวดตัวว่าเป็นหญิงสาวที่งดงามจึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยผู้ใด จนกระทั่งตัวละครหญิงสำนึกตนและ เปลี่ยนแปลงตนเอง ตัวละครรู้แจ้งได้ด้วยตนเองประกอบกับสังคมไม่ยอมรับ ซึ่งสันนิษฐานผ่านตัวบทว่าหากยังไม่ มีการปรับปรุงตนเองก็จะไม่ได้รับการยอมรับต่อไป ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าอุดมคติเรื่องความงามในแบบเรียน นอกจากต้องมีรูปลักษณะภายนอกที่สวยงาม สะอาดแล้ว ความงามด้านจิตใจคือการไม่หมิ่นประมาทและถูกผู้อื่นก็ สำคัญ และรู้จักประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตัว ไม่เป็นคนเกียจคร้าน จึงเป็นคุณสมบัติของผู้หญิงที่ดี รวมถึงสำนึกใน คุณค่าของสิ่งแวดล้อมรอบตัว ในตอนท้ายเรื่องเมื่อนางเฮอเบียเปลี่ยนแปลงตัวเองก็ได้รับคำชมจากสังคม “ไม่นาน นางเฮอเบียก็กลับกลายเป็นคนบ๊อดบ๊อยยาก (มียูมิกิน) และมีความงามหลายชั้นกว่าเก่า” (กระทรวงศึกษา กีฬา และกรรมการ, 1978ข, น. 26)

5.2.2.3 ผู้หญิงเป็นอื่นแต่หนึ่งเดียว

ความเป็นอื่นแต่หนึ่งเดียว หมายถึง การนำเสนอภาพผู้หญิงที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์และชนชั้นใน สังคมลาวที่มีความหลากหลาย แต่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้ เพราะสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วยคนหลากหลายชาติพันธุ์ หลากวัฒนธรรม มีอัตลักษณ์ ความคิดความเชื่อ มีความรู้และความเชี่ยวชาญที่ แตกต่างกัน เอกสารของรัฐเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศลาวว่า “บรรดาชนเผ่า” ซึ่งสะท้อนให้เห็นการ เคารพพลเมืองที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จากเดิมเคยแบ่งกลุ่มประชาชนลาวเป็น 3 กลุ่ม คือ ลาวลุ่ม ลาวเทิง และลาวสูง คำเดียวกันนี้ปรากฏในแบบเรียนด้วยเช่นกัน ในแบบเรียนวรรณคดีนำเสนอภาพลักษณะผู้หญิงที่มี ลักษณะแตกต่างจากบรรทัดฐานทางสังคมทั่วไป 2 ลักษณะ คือตัวละครชนเผ่าและตัวละครสัตว์หรือครึ่งคนครึ่งสัตว์

การนำเสนอตัวละครชนเผ่าคือนางไซและนางเจีย นางไซเป็นหญิงสาวชนเผ่าที่ไม่เคยทอดผ้ามาก่อน นางไซ เป็นหญิงสาววัยรุ่นอายุ 20 ปี ได้พยายามเรียนรู้และฝึกฝน ช่างสังเกต และสอบถามผู้รู้ในเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ นางไซเป็นคนขยัน มีคุณธรรม วิธีการแก้ปัญหาความไม่รู้ของตัวละครคือพยายามฝึกฝนตนเอง มีความตั้งใจ ทำงาน ส่วนนางเจียในเรื่องผ้าห่มเป็นหญิงสาวชนเผ่าและเป็นเมียน้อยของเพี้ยตง ผู้มีทั้งอำนาจและเงินทอง นางเจียเป็นผู้ถูกกระทำและถูกกดขี่จากเมียหลวงและเพี้ยตง แต่กระนั้นก็ได้ให้ความช่วยเหลือนำผ้าห่มไปให้ ตัวละครชายที่กำลังเป็นไข ทำให้เมียหลวงไม่พอใจและทำร้ายร่างกายนางเจีย จากนั้นไม่มีใครพบนางเจียอีกเลย ตัวละครทั้งสองมีสถานะที่ขาดและด้อย ทั้งมิติชนชั้นและความรู้ วิธีการแก้ปัญหาของตัวละครพบว่านางเจียใช้ คุณธรรมพื้นฐานของความเป็นมนุษย์คือความเห็นอกเห็นใจกัน โดยไม่เลือกสถานะและเพศ ซึ่งเป็นลักษณะตรงข้าม กับตัวละครเมียหลวงของเพี้ยตง แม้ไม่มีใครพบนางเจียอีก แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกลับมีความทรงจำเรื่องผ้าห่มผืนนั้น

การนำเสนอภาพตัวละครหญิงที่เป็นสัตว์หรือครึ่งคนครึ่งสัตว์ในวรรณคดีหลายเรื่องให้ความหมายที่แสดง ถึงภาวะขาดความรู้ ไร้เดียงสา และความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความป่าเถื่อน ตัวละครหญิงในนิทานและกวีนิยาย เช่น นางแดงอ่อน (เรื่องนางแดงอ่อน) นางงา (เรื่องกำพรว้าผีน้อย) นางสีดา (เรื่องกำพรว้าไก่แก้ว) ตัวละครหญิง เหล่านี้นอกจากมีกำเนิดจากสัตว์หรือครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์ ได้แก่ จะเข้ งาช้าง และนาค ตามลำดับ ตัวละครยังถูกให้ ความหมายจากผู้อื่นว่ามีความแตกต่าง มีความไม่รู้ ไม่มีคุณธรรมและศีลธรรมตั้งมนุษย์ทั่วไป ตัวละครคู่ขัดแย้ง จึงใช้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมมาตัดสินตัวละครเอก เช่น นางอัยกาใส่ร้ายนางแดงอ่อนว่าเป็นผู้ไม่รู้จักระบับ ความต้องการของตนเอง ออกไปเล่นน้ำทุกวันตามประสาสัตว์ แสดงตัวสนุกสนานร่าเริงมีความสุข ทั้งที่สามีออกไป คล้องช้างในป่าซึ่งอยู่ในภาวะอันตราย ส่วนนางสีดาไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของสามีจึงถูกทหารนำตัวไปให้เจ้าเมือง

จนชายกำพร้าต้องตามไปช่วย การวางโครงเรื่องโดยใช้ความขัดแย้งระหว่างตัวละครหญิงกับสังคมโดยใช้ประเด็นเรื่องจารีตประเพณีเป็นหลักในการตัดสินความผิดและความถูกต้องของตัวละครชี้ภาวะความไม่รู้และนำเสนอภาวะความเป็นสัตว์ที่มีพฤติกรรมตามสัญชาตญาณ ในตอนจบเรื่องเสนอให้เห็นว่าตัวละครต้องยอมรับชะตากรรมที่เกิดขึ้น เช่น ถูกขับไล่ออกจากเมือง ลตฺฐานะให้เป็นคนไร้ และกลับมาได้รับการยอมรับเมื่อมีตัวละครชายเข้ามาช่วยเหลือแก้ไขปัญหา เช่น นางแดงอ่อนได้รับการช่วยเหลือจากลูกชาย ส่วนในนิทานกำพร้า ตัวละครหญิงได้รับการช่วยเหลือจากสามี

กล่าวโดยสรุปแม้ตัวละครหญิงในเรื่องจะมีความแตกต่างกันในด้านชาติพันธุ์ แต่มีคุณลักษณะหนึ่งร่วมกันคือผู้หญิงสามารถขัดเกลา สั่งสอน และเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อได้รับความรู้ความเข้าใจและช่วยเหลืออย่างมีคุณธรรม ตัวละครใช้ความอดทนและยึดมั่นในความดี ยอมรับชะตากรรมและบทลงโทษ ความดีและความซื่อสัตย์จะเป็นเกราะป้องกันตนเองได้ในที่สุด

6. สรุป

วิชาวรรณคดีมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมกล่อมเกลาไม่แตกต่างจากรายวิชาอื่น เช่น วิชาสังคมศึกษา วิชาพลเมือง เพียงแต่มีกลวิธีที่สอดแทรกเนื้อหาเรื่องราวแตกต่างออกไป โดยใช้การประกอบสร้างตัวตนและภาพลักษณ์ใหม่ในรูปแบบของเรื่องเล่า วรรณคดีที่ถูกคัดเลือกนำมาบรรจุในแบบเรียนสอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษาและแนวคิดสำนึกรวมความเป็นชาติ เมื่อพิจารณาเรื่องเล่าที่พบในแบบเรียนมีการผสมผสานเรื่องเล่าที่ประกอบสร้างผู้หญิงให้มีสำนึกร่วมของความเป็นชาติ เรื่องเล่าให้คุณค่าผู้หญิงที่การแสดงออกทางสังคมการเมือง โดยเฉพาะการทำงานเพื่อส่วนรวมสอดแทรกอยู่ในเรื่องเล่าทั้งนิทานและเรื่องสั้นสมัยใหม่ เช่น เรื่องปู่เยอแสดงให้เห็นความเสียสละของปู่เยอและย่าเยอในการช่วยให้แสงสว่างของโลกกลับมาอีกครั้ง ในเรื่องสั้น นวนิยายที่ถูกนำมาเล่าอย่างย่อก็แสดงให้เห็นความเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม โดยแสดงให้เห็นว่าในห้วงเวลาที่เกิดการต่อสู้เพื่อปลดแอกประเทศให้เป็นอิสระจากการปกครองของต่างชาติและการพัฒนาประเทศให้เข้าสู่โลกอุตสาหกรรม ผู้หญิงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ สืบทอดอุดมการณ์ ฟังพาดตนเองได้อย่างดี พิจารณาจากตอนจบของเรื่องเสนอให้เห็นการได้รับยกย่องจากสังคม เพื่อยืนยันว่าตนเป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้ พัฒนาตนเองให้เข้มแข็งทัดเทียมกับผู้ชาย ได้รับรางวัลเหรียญชัยจากการพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดด้านการศึกษาของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อยกระดับความรู้ของชนเผ่าต่างๆ ให้มีความรู้ มีวิชาชีพ มีศีลธรรม มีน้ำใจรักชาติ ตามคำกล่าวของท่านคำไต สีพันดอน ที่ต้องการให้คนลาวมีความรักชาติสังคมนิยมอย่างดุเดือด มีโลกทัศน์วิทยาศาสตร์ มีแนวคิดฟังพาดตนเอง (นรินทร์ พุดลา, 2550, น. 37) อย่างไรก็ตามบทบาทหน้าที่ตามจารีตก็ยังได้รับการประทับตราถึงความจำเป็นของหน้าที่ผู้หญิงในทุกยุคสมัย

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษา กีฬาและกรรมการ. (1978ก). *วรรณกรรมมัธยม 1 สามัญศึกษา*. ม.ป.ท.
- กระทรวงศึกษา กีฬาและกรรมการ. (1978ข). *วรรณกรรมมัธยม 2 สามัญศึกษา*. ม.ป.ท.
- กระทรวงศึกษา กีฬาและกรรมการ. (1978ค). *วรรณกรรมมัธยม 3 สามัญศึกษา*. ม.ป.ท.
- กระทรวงศึกษา กีฬาและกรรมการ. (1978ง). *วรรณคดีชั้นอุดม 1*. ม.ป.ท.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร, ประภาส สุวรรณศรี และพรสวรรค์ สุวรรณชาติ. (2544). การกล่อมเกลากลายทางสังคมจากแบบเรียนระดับประถมศึกษาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พ.ศ. 2518-2538. ใน กาญจน์ ละอองศรี (บ.ก.), *ลาวผู้หยั่ง-ไทยรู้อะไร: วิเคราะห์แบบเรียนสังคมศึกษา* (น. 163-269). กรุงเทพฯ: อัลฟ่าพับลิชชิง.
- ดวงเดือน บุญยาว. (2547). *ตัวตนผู้หญิงลาวในงานวรรณกรรม*. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .
- นรินทร์ พุดลา. (2550). พรรคประชาชนปฏิวัติลาวกับการสร้างตัวตนทางวัฒนธรรม. *วารสารปาริชาติ*, 19(2), 31-44.
- นรินทร์ พุดลา. (2551). *ตัวตนทางวัฒนธรรมในแบบเรียนลาว* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- วิบูล สันธุมลย์. (2554). *การรับรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาว: ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยและลาว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (ค.ศ. 1975-2009)* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- วิสิฐ คิตคำส่วน. (2561). ภาพลักษณ์ความงามของผู้หญิงลาวในวรรณคดีลาว. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 9(1), 202-223.
- สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา. (2017). *30 ปี แห่งการสร้างตั้งและเติบโตให้ขยายตัวของสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา*. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์สี่เหลเหลด.
- อุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2550). *แม่หญิงในวรรณกรรมลาวร่วมสมัยหลังการปฏิวัติชาติประชาธิปไตย ค.ศ. 1975* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- อุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2553). ภาพแทนผู้หญิงในวรรณกรรมในแบบเรียนลาว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง “คนงาม”. *มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*, 27(3), 22-23.
- Chatman, S. (1980). *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca: Cornell.
- Fludernik, M. (2009). *An Introduction to Narratology*. London: Routledge. University Press.